

SOCIETAT

‘Cagondéu’. El dret a la blasfèmia

El 28 de febrer de 1766, el cavaller de la Barre, un jove de vint anys, va ser condemnat a mort per impiu, blasfem i sacríleg a Abbeville (Pas de Calais). Li van tallar el coll al juliol del mateix any i sobre el cadàver van exposar un exemplar del ‘Diccionari filosòfic de Voltaire’ que li havien trobat a casa. Aquest cas va ser central en la història de les Llums i en la definició dels drets humans. Commocionà Europa i obrí el debat sobre la llibertat de consciència en matèria religiosa. 250 anys més tard, a Barcelona, la poetessa Dolors Miquel ha estat objecte d’una inaudita denúncia per ofensa als sentiments religiosos per haver recitat un poema de gust dubtós al Saló de Cent de l’ajuntament. Tornen els fantasmes per a la llibertat d’expressió?

Article de Ramon Alcoberro

LLIBERTAT D'EXPRESSIONIÓ. Les religions sembla que busquen en els tribunals l'empata i el respecte que no s'acaben de guanyar per altres mitjans. A la imatge, representació del suplici del cavaller de la Barre condemnat a mort per blasfem el 1766.

Hi ha fantasmes que mai no acaben de morir, per molt que se'ls vulgui enterrar. A França els brutals assassinats de *Charlie Hebdo* s'han volgut justificar apel·lant a la suposada blasfèmia contra l'islam practicada per uns caricaturistes. A Barcelona, un poema carnavalesc, "Mare Nostra" de Dolors Miquel (Lleida, 1960) era portat als tribunals per una fantasmàtica Asociación Española de Abogados Cristianos i pel web e-cristians. Practicar ioga a Malàisia o dir-li *Mohamed* a un ós de peluix al Sudan també són considerades activitats blasfemes segons la doctrina islàmica local. Demanar que sigui santificat el nostre cony pot acabar malament a Europa en el segle XXI? Seria greu per a la llibertat d'expressió. Les religions sembla que busquen en els tribunals l'empata i el respecte que no s'acaben de guanyar per altres mitjans.

Semblava que la querella sobre els *fighting words* (paraules insultants que poden incitar a la violència) havia desaparegut de l'horitzó polític. Almenys entre gent civilitzada. Ningú sap què és exactament una blasfèmia, perquè el que es castiga com a tal varia enormement d'un país o d'una cultura a una altra. Però ara tornen els fantasmes. La blasfèmia (en sentit ampli 'la paraula contra Déu') i el reneç ('locució indecorosa', 'expressió ofensiva contra Déu o contra alguna cosa sagrada'), té una llarga i saborosa història. És la història de la lluita entre llibertat d'expressió i la censura. Un debat que encara no ha acabat.

Ho va escriure Antonio Machado en un article del 1938 ("Sobre 'Poemas rojos' de Alfonso M. Carrasco"): "Es España el país donde más y mejor se blasfema". Tot i que el poeta andalús creia que, al cap i a fi, "la blasfèmia és un acte de fe", el reneç, la paraula malsonant i la blasfèmia formen part de la cultura peninsular des de fa segles. Exclamar "cagondéu" o "cagonlòstia" no deixa de ser una forma radicalment nostrada de queixa davant la misèria i la

➤ L'ÓS DE PELUIX BLASFEM

Gillian Gibbons, una mestra britànica de la Unity High School al Sudan, va ser condemnada per blasfema en 2007, convicta d'haver posat *Mohamed* a un ós de peluix que era la mascota de la seva classe. Aquest fet, segons la llei sudanesa, es castiga amb quaranta cops de bastó i presó. Tot i que el Muslim Council of Britain va protestar per la sanció només una vintena de persones es van presentar a una manifestació convocada davant l'ambaixada. Finalment la gestió de dos membres musulmans de la Cambra dels Lords aconseguí que el president del país, Omar al-Bashir, la deixés marxar sana i estalvia. No, però, sense que la mestra demanés perdó per la "blasfèmia". L'escola va ser tancada l'any següent.

impotència. Ni les inquisicions ni el blasfem social dels benpensants ho han pogut impedir mai.

El reneç i la blasfèmia formen part de la mentalitat mediterrània des de

sempre. En *Jo vinc d'un silenci* (1975), Raimon constatà que hem nascut en un país "d'esforç i blasfèmia perquè tot va mal". Hi ha un consens social a considerar-la, com a màxim, un desfogament, un "delicte imaginari", que depèn més de les orelles de qui escolta que no de qui l'emet. Sovint, a més, qui renega ho fa en circumstàncies alcohòliques, en sentit eròtico-festiu carnavalesc o amb intenció polític-teològica discutible. De fa anys, la denúncia de la blasfèmia era només una especialitat residual del catolicisme més ultrancer. Ara, però, a Europa acusar de blasfem a qui creu coses diferents (o a qui senzillament no creu en res) s'ha convertit en un tema roent en la relació amb l'islamisme i en una eina, fins i tot, de la *justificació* intel·lectual del terrorisme islàmic (*Charlie Hebdo*). I els ultracristians no fan altra cosa que imitar l'estratègia de l'integritisme islàmic.

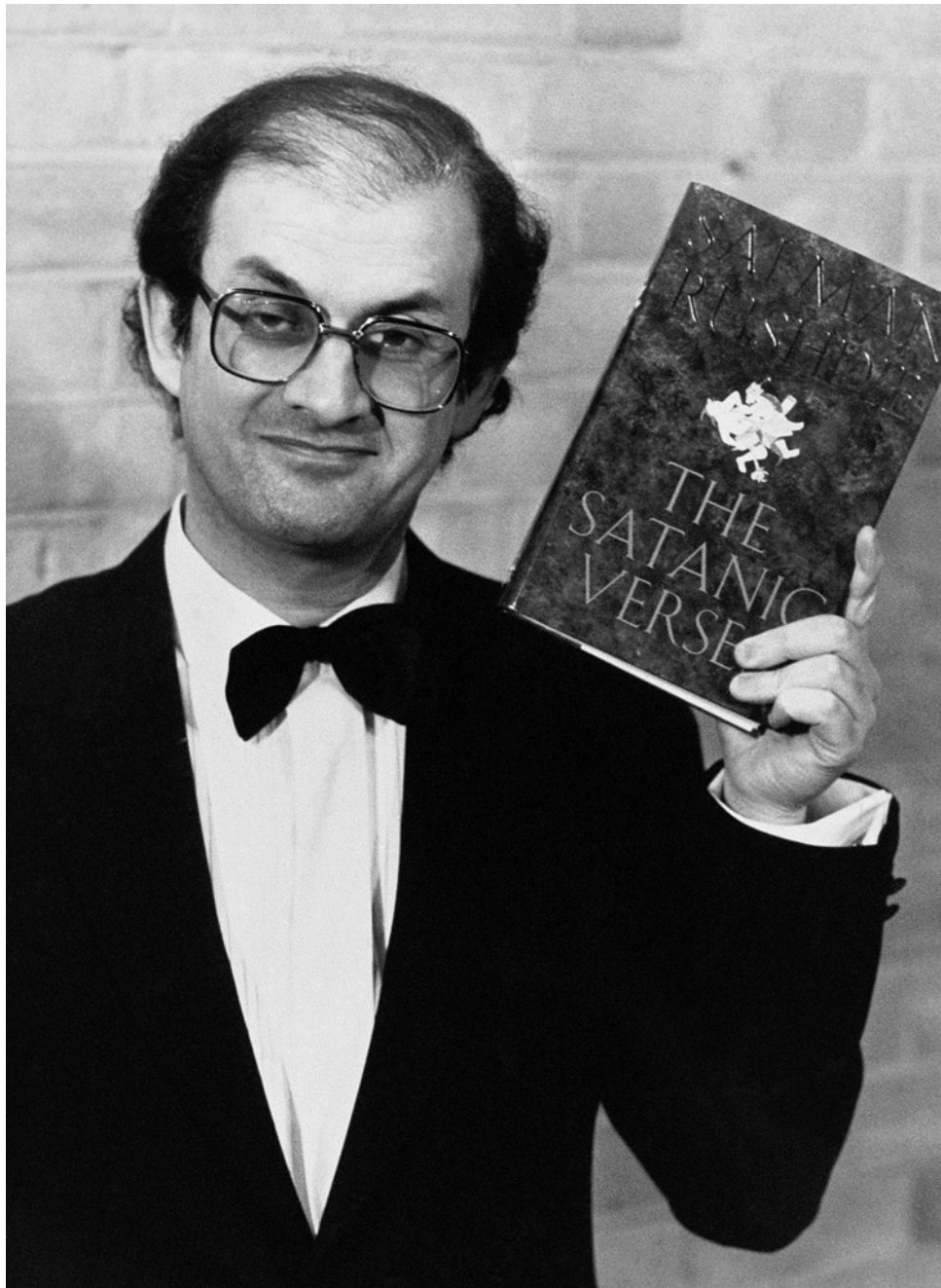
Retornen vells fantasmes. Qui demana, com Dolors Miquel, que "no permeteu que els fills de puta avortin l'amor, facin la guerra, ans deslliureu-nos d'ells pels segles dels segles", difícilment està →

→ denigrant cap religió. Però el tema ve de lluny. A Catalunya entre 1908 i 1963 –l’any de la mort del seu president quasi perpetu, l’eclesiàstic Ivon L’Escop– hi hagué fins i tot una Lliga del Bon Mot, dedicada a la persecució dels malparlats, i de la llengua viva, en nom de la cursileria lingüística més absoluta. La denúncia de “la grossa tara del malparlar”, com en deia el poeta Maragall en un article del 1908 (“Alerta!”), uní en temps passats –però no gaire llunyans!– els esforços de filòlegs i capellans que intentaren eradicar debades renescs i flastomies. Fins i tot en els anys de Primo de Rivera i la República, la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d’Estalvis acollí i subvencionà sense el mínim èxit l’Obra del Bon Mot (1922-1936), un òrgan suposadament laic però políticament vinculat a la Lliga Catalana, que tenia per objectiu, d’una banda, defensar el català, però de l’altra purificar-lo d’expressions obscenes i malsonants a les orelles beates.

Un debat que torna

En una curiosa aliança (o potser no tan curiosa!), multiculturalistes occidentals i islamistes d’arreu exigeixen cada cop amb més força el càstig dels malparlats, i així recuperen el vell tòpic de la blasfèmia. Ara, però, acusen els crítics de la religió de *hate speech* (discurs de l’odi, com en diuen els anglosaxons) i eviten emprar un vocabulari que sonaria massa religiós. No en tenen prou amb un blasme social; exigeixen cada cop més el càstig penal. En la blasfèmia hi pot anar la vida. Començà Khomeini l’any 1989 emetent una fàtua (decret religiós islàmic) contra Salman Rushdie per haver escrit la novel·la *Els Versicles Satànics*. El cineasta Theo Van Gogh (1957-2004) fou assassinat a Amsterdam pel simple fet d’haver criticat, a través d’una de les seves produccions, els abusos que cometen milions de musulmans mascles sobre els cossos de les dones musulmanes. Després va venir el cas de les caricatures de Mahoma publicades al diari danès *Jyllan-Postem* (2006) i finalment

➕ MARAGALL CONTRA LA BLASFÈMIA

El 19 de setembre de 1908 Joan Maragall publicà a *La Veu de Catalunya* l’article “Alerta!”, a què la Lliga del Bon Mot atribueix durant molts anys un valor programàtic.

Sí; el poble català és molt malparlat i heus aquí la gran tara d’aquest poble. Fa pena, fa vergonya, fa pietat, fa fastich, sentir la nostra llengua

tan baixament expressada. Fins la blasfèmia, aquesta tremenda expressió de la rebel·lia destructora, en boca de nostre poble, sol perdre sa misteriosa grandesa satànica, y resta sense ales pera assaltar el cel, y cau indecent, baixa y res més. (...) No és una qüestió lleugera aquesta: no és una qüestió de policia. És l’esperit català lo que s’hi juga. La paraula és l’esperit mateix que va pels aires: si aixeca’l vol, l’esperit amb ella; si s’arrossega per terra, no hi ha per l’esperit esperança d’altura. Son les ales. Espolseu-les, feu-les lleugeres; sinó ! ai de l’aucell!

(per ara!) l'hecatombe de *Charlie-Hebdo* (2015) que causà dotze morts. El partit dels enemics de la llibertat d'expressió està guanyant la partida, disfressant-se de multiculturalista i de partidari de (fals) respecte als sentiments religiosos. Ara és l'escarni als sentiments religiosos (un concepte d'una ambigüitat jurídica impressionant).

El dret a la llibertat d'expressió i a la blasfèmia no és un cas guanyat ni tan obvi a tot arreu. A França el delictes de

blasfèmia va ser abolit fa gairebé 130 anys, però a Anglaterra la Cambra dels Lords no el va eliminar fins el març de 2008 (per 148 vots contra 31). El Tribunal Suprem dels Estats Units només va despenalitzar la blasfèmia el 1953. I en molts països occidentals la qüestió continua en uns llimbs legals. A l'Estat espanyol, per exemple, oficialment la blasfèmia deixà de ser delictes l'any 1988, però continua dempeus l'escarni dels "dogmas, crencies, ritos o cerimònies"

EN LA BLASFÈMIA POT ANAR LA VIDA.

De blasfems han estat acusats Salman Rushdie, per haver escrit la novel·la *Els Versicles Satànics*; el cineasta Theo Van Gogh, assassinat el 2004, pel curtmetratge *Submissions* (imatge a la pàgina 35); els caricaturistes de Mahoma del diari danès *Jyllands-Postem* (2006) o la redacció del setmanari *Charlie-Hebdo* (a sota, imatges de l'atemptat).

d'una confessió religiosa (article 525 del Codi penal) que és, si fa no fa, una manera com una altra de mantenir el concepte canviant només les formes.

Avui, en general, a Europa no és el cristianisme tradicional sinó l'islamisme fanàtic qui es queixa –i matal– perquè considera que es perd el respecte a Déu. Estat Islàmic justifica els seus actes de terrorisme a Europa perquè Mahoma va dir que cal castigar els "blasfems" (cosa que l'Alcorà no porta escrita enlloc). Hi ha uns 19 milions de musulmans a Europa i el tema per a ells constitueix una qüestió crucial. A França, el novel·lista Houellebecq encara va patir un judici –tot i que fou absolt– per haver dit en una entrevista a la revista *Lire* l'any 2002 que "entre totes les religions, l'islam era, sense cap mena de dubte, la religió més ximple" i en va sortir lliure per ben poc. Però també ho és per a molts cristians renascuts que, sobretot als Estats Units, n'estan fent un autèntic *casus belli*. Lady Gaga (*Alejandro*), Sinead O'Connor o John Lennon ("abans desapareixerà el cristianisme que el rock&roll"), suposats apologetes de la cosa blasfema i anticlerical, són objecte de les ires del Tea Party i la seva música és prohibida a les emissores de ràdio d'aquests grups. La denúncia a Dolors Miquel la posa, com és obvi, en una situació compromesa.

Què volen dir?

Cristians ultres, suposats progressistes multiculturalistes i musulmans integristes militen agermanats en una batalla contra la laïcitat que s'està donant arreu i que posa en greu perill la llibertat de pensament i la necessària neutralitat religiosa dels Estats. El president iranià Hassan Rouhani acaba d'aconseguir aquest mes de gener, en ple segle XXI, que Itàlia tanqui en una capsa les estàtues *blasfemes* dels museus per evitar que la casta mirada del Guia Suprem s'emocioni guaitant marbres impurs. Al pas que anem qualsevol dia un multicult-

POEMA. El poema carnavalesc "Mare Nostra" de Dolors Miquel (a la fotografia) també ha estat qualificat de blasfem per alguns.

→ turalista exigirà respecte pels caníbals. La moda (o l'ofensiva ideològica en tota regla) de fer-se l'ofès per la blasfèmia no és tan sols una qüestió que s'esdevingui nord enllà. Més a prop, l'any 2012 el cantautor Javier Krahe encara va afrontar un judici pel delictes d'ofensa als sentiments religiosos. A Mallorca, l'inici del 2016 ha estat amenitzat per denúncies de la caverna local al claustre de l'Institut Josep Maria Llopart perquè un alumne fou qualificat en una avaluació amb un 9 (sobre 10) per un vídeo suposadament blasfem.

Però que significa *blasfemar*? No havíem quedat que la democràcia garanteix la llibertat d'expressió? Hi ha en joc el paper de l'Estat com a garant de la igualtat. Si tots som iguals davant la llei, per què els sentiments d'un ateu blasfem han de merèixer menys protecció que els d'un catòlic o un musulmà? Diuen els lingüistes que, contra el que sembla, es blasfema menys quan augmenta la llibertat de pensament. A França, el filòsof Jacques de Saint Victor acaba de publicar aquest mes de gener un llibret (*Blasphème, histoire d'un "crime imaginaire"*, Gallimard, 2016) que és objecte d'un debat important, més enllà de les bandositats polítiques. Es pot entendre que entre els francesos, amb més de cinc milions de musulmans (8% de la població), o al Regne Unit (2,7 milions, 5% de la població) la qüestió aixequi ampelles. Però retallar la llibertat d'expressió

➕ MARE NOSTRA, EL POEMA DE DOLORS MIQUEL

Mare meva, que no ni sé on ets, / de qui només en tinc el nom... / Mare nostra que esteu en el zel / sigui santificat el vostre cony / l'epidural, la llevadora, / vingui a nosaltres el vostre crit / el vostre amor, la vostra força. / Faci's la vostra voluntat al nostre úter/ sobre la terra./ El nostre dia de cada dia doneu-nos avui./ I no permeteu que els fills de puta / avortin l'amor, facin la guerra, / ans deslliureu-nos d'ells / pels segles dels segles, / Vagina. / Anem...

significaria l'esfondrament moral de la cultura europea. "El que som; un antic renec de cony" (Ovidi Montllor-*Baralla de la vida i jo*), està tocat a Occident per la qüestió de la blasfèmia en tant que dret humà a la llibertat.

Una mica d'història

Poca gent sap que Jesucrist no va dir mai res sobre el tema perquè, al cap i a la fi, ell mai no va deixar de ser considerat un blasfem contra la tradició dels seus pares que reinterpretà de dalt a baix. El càstig als blasfems fou sobretot una obsessió de la cultura jueva i de l'Antic Testament. A Èxode (20,7), la cosa és clara: "Jahvé no deixarà sense càstig el qui jura sobre

el seu nom en fals". Però queda clar que blasfemar és, també, un delictes polític: "no blasfemaràs contra Déu, ni maleiràs el cap del teu poble" (22,27), significa clarament que la blasfèmia té un significat polític perfectament obvi. A Levític (24,14-16) s'explica el cas d'un jueu ("però de pare egipci", atenció!) que gosà blasfemar en temps de Moisés i sobre el qual Jahvé va ser ben clar: "que tota la comunitat l'apedregui i després digues als israelites: 'Tothom qui blasfemarà contra el seu Déu portarà el pes del seu pecat'". Amén.

Plató, per la seva banda, tampoc s'estava de romanços. Al Llibre II de *La República* va expulsar els poetes "per evitar que blasfemessin contra els déus i tornessin els infants porucs". Cal dir que ningú no li va fer cas. En el dret romà (Justinià) la blasfèmia es castigava teòricament amb la pena de mort, però hi ha dubtes sobre si es va aplicar mai. Però els primers cristians no li van donar gaire importància. Blasfems només ho podien ser els no cristians, "boques sacrílegues" per a sant Jeroni o "impurs de llavis" per a Orígenes. Va ser sant Jeroni qui va definir la blasfèmia com "una paraula que mata" (*Epístoles*, CXLVIII) i qui va posar la qüestió de nou al centre de l'ortodòxia cristiana, però fins al segle XIII o XIV no sembla que aquesta infracció religiosa tingués una excessiva importància ni tan sols en l'àmbit eclesiàstic. Fins el "Doctor Cristianísimus" Joan Gersó (1363-1429), el "pecat de boca" era només cosa eclesiàstica, excepte si el cometien els jueus, "de per si un poble blasfem". L'islam també ho té clar: "Els qui [ofenen] Al·là i el seu Missatger Al·là els maleeix aquí a baix com en el més enllà i els prepara un càstig envildor" (Sura Al Azhab 33:57).

Només quan els reis europeus van ser denominats "Molt cristians" la cosa es va posar peluda per als blasfems. La famosa "audàcia dels perversos" esdevingué al segle XIII, amb sant Lluís, rei de França, objecte d'una repressió en que s'emprà, sense cap mena de broma,

EL DRET A LA BLASFÈMIA NO ÉS GAIRE HEROIC, PERÒ FORMA PART DE LA LLIBERTAT D'EXPRESSIÓ

la tortura, la mutilació dels llavis dels malparlats i la pena de galeres. Quan, segles més tard, Luter va trencar la cristiandat, la blasfèmia esdevingué un problema polític major que tot Europa va tractar de reprimir amb una violència inusitada. El concili de Trento (1542) i abans el Laterà es prengueren la cosa molt seriosament. I en l'àmbit protestant a Ginebra Calví feu condemnar a mort Miquel Servet (1553) sense contemplacions.

La modernitat, però, té un altre punt de vista, que fou establert per Montesquieu a *L'Esprit de les Lleis* (XII, 4): "Cal honorar la divinitat i no venjar-la mai". El parer de Montesquieu, Beccaria o Voltaire semblava ser sentit comú -i

més des que el poder polític i l'eclesiàstic estan formalment dissociats arreu a Occident-, però no tothom sembla estar-hi d'acord. Cada vegada més gent demana drets excepcionals per a religions que són de difícil acord amb el Codi penal. Tornen temps difícils per a la llibertat d'expressió i per a la ironia. La ironia és un dels sentiments humans més detestats pels multiculturalistes però forma part del millor de la vida en llibertat.

El criteri liberal (establert per John Stuart Mill) és ben clar: no es pot denigrar les persones, però totes les idees s'han de poder defensar elles soles. Com va dir el Tribunal Suprem dels Estats Units, "el fet que la societat pugua considerar ofensiva una expressió no és

raó suficient per suprimir-la. Al contrari, pot ser motiu perquè estigui constitucionalment protegida" (assumpte *Hustler Magazine vs. Falwell*, 1988). Cap llei i enlloc no pot impedir el dret a la llibertat de discussió - i en tot cas, Déu sabrà defensar-se sol si li fan algun retret. Si ell no protesta, no es veu per què ho haurien de fer els seus autodenominats representants. El dret a la blasfèmia no és gaire heroic, i fins i tot pot resultar desagradable a l'orella, però forma part de la llibertat d'expressió. La vida seria molt més trista, bruta i miserable si per qualsevol consideració interessada o per un càlcul baix de sostre es perdés el dret a no respectar les idees que no mereixen respecte. •

FALLES DE VALÈNCIA 2016

De l'1 al 19
de març

—
Candidates
a patrimoni
de la humanitat
(UNESCO)

AJUNTAMENT DE VALÈNCIA
REGIDORIA DE CULTURA FESTIVA

FESTES de
VALÈNCIA